

Reflekser, vin på fat, sauebønder – og nevrologer som slåss

Michael 2024; 21: Supplement 33: 176–178.

doi:10.5617/michael.11721

Er det sant at reflekshammeren opprinnelig ikke ble lagd til nevrologisk og medisinsk bruk? En historisk gjennomgang viser at moderne reflekshammere sannsynligvis er utviklet fra perkusjonshammere som sveitsiske bønder brukte i Alpene. Bøndene banket sauene på skallen når de lette etter hjernecyster forårsaket av parasitter. Hammerne ble utviklet videre, både til reflekstesting og andre typer medisinske undersøkelser hos mennesker. Men det var først etter et heftig slagsmål på en nevrologikongress at dagens mest populære reflekshammer ble konstruert.

Når vi perkuterer, legger vi en finger på brystkassen eller buken til pasienten og trommer på fingeren med den andre håndens pekefinger eller langfinger. På brystkassen hører vi en karakteristisk hul lyd på grunn av luften i lungene. Trommer vi akkurat der hjertet ligger inntil brystveggen, er lyden mer avdempet. Avdempet lyd hører vi også hvis deler av lungene er fylt med puss fra en lungebetennelse eller væske på grunn av hjertesvikt. På samme måte hører vi en hul lyd over det meste av bukhulen, men en annen og mere dump lyd der for eksempel leveren ligger an mot bukveggen.

Perkusjonsteknikken har en lang historie. Den ble brukt for å teste innholdet i øltønner og vinfat. Østerrikeren Leopold von Auenbrugger (1722–1809) introduserte teknikken for medisinsk bruk (1). Faren drev vertshus, og Leopold lærte tidlig å perkutere for å teste mengden av vin på fatene i kjelleren. Da han utdannet seg til lege, begynte han å bruke perkusjon for å påvise væske i kroppens hulrom, for eksempel væske i brysthulen hos pasienter med tuberkulose.

Den berømte nederlandske legen Herman Boerhaave (1668–1738) omtalte sauebønder i Sveits som brukte små hammere til å perkutere dyrene på skallen, rett bak hornene. De lyttet etter hjernecyster forårsaket av para-

sitten Echinococcus (2). Inspirert av alpebøndernes perkusjonshammere fant skotten Sir David Barry (1781–1836) opp en egen hammer til perkusjonsundersøkelser av bryst- og bukhulen hos mennesker. Senere ble det utviklet mange forskjellige perkusjonshammere (3).

I 1875 beskrev Heinrich Erb (1840–1921) og Carl Friederich Otto Westphal (1833–1890) viktige observasjoner om knerefleksen og hvordan den kunne påvirkes av nerveskader. Selv om senere reflekser lenge hadde vært et kjent fenomen, var det først nå at refleksstesting ble vanlig i nevrologisk undersøkelse (3). I begynnelsen var det vanlig å slå på senene med kanten av hånden, eventuelt med tilfeldige gjenstander man hadde på legekontoret. Men snart begynte man å bruke perkusjonshammere. Disse var lette og lite egnede. Derfor konstruerte amerikaneren John Madison Taylor (1855–

Figur 1. En samling reflekshammere, alle spesiallagd for nevrologisk undersøkelse. Nederst til venstre ser vi den aller første varianten, en John Madison Taylor-hammer. Lengst til høyre ligger det en klassisk Babinski-hammer, og inntil denne en hammer designet av nevrologen Leif Emblem (1907–1991) – den eneste reflekshammeren med norsk opphav.

1931) den første spesiallagde reflekshammeren i 1888 (3). De fleste har nok sett denne hammeren, med sitt karakteristiske trekantede gummihode. Den blir fortsatt brukt av mange nevrologer (figur 1).

Gjennom årene har det blitt lagd en rekke ulike reflekshammere. Den aller vanligste er nok Babinski-hammeren (figur 1). Men også den har sin spesielle historie. Under et stort nevrologmøte i Wien rundt 1920 satt Joseph Francois Felix Babinski (1857–1932), amerikaneren Abraham Rabiner (1892–1986) og flere andre i salongen etter middagen med sigarer og konjakk. De diskuterte mulige årsaker til invertert plantarrefleks, som Babinski tidligere hadde beskrevet (Babinskis tegn) (4). De var uenige, og det oppsto en heftig krangel som raskt utviklet seg videre til en dramatisk slåsskamp. Etter en stund ble de stridende parter forsonet. Babinski ga da reflekshammeren sin til Rabiner. Vel hjemme i USA tittet Rabiner grundig på hammeren og lagde sin egen variant. Den har et helt rundt hode som ved behov kan skrues av og festes på siden av hammerskaftet, parallelt med dette. Det er denne versjonen som er blitt oppkalt etter Babinski (3).

Litteratur

1. Auenbrugger L. *Inventum Novum ex Percussione Thoracis Humani, ut Signo Abstrusos Interni pectoris Morbos Detengendi*. Vienna: J.T. Trattner, 1761. Facsimile edition with French, English, and German translations and Neuberger's biography. Vienna and Leipzig: S. Safar, 1922.
2. Swieten G van. *The commentaries upon the aphorisms of Dr. Herman Boerhaave, the late learned professor of physick in the University of Leyden concerning the knowledge and cure of the several diseases incident to human bodies*. Volume 10, Section 1010. London: Robert Horsfield and Thomas Longman, 1765: 95–96.
3. Lanska DJ, Dietrichs E. Reflekshammerens historie. *Tidsskrift for Den norske lægeforening* 1998; 118: 4666–4668.
4. Stien R. Stortåens betydning for nevrologien. I: Dietrichs E, Stien R, red. *Hjernen og kulturen*. Oslo: Koloritt, 2006: 297–298.

Espen Dietrichs
espen.dietrichs@medisin.uio.no
Neurologisk avdeling
Oslo universitetssykehus
og
Universitetet i Oslo

Espen Dietrichs er overlege ved Neurologisk avdeling, Oslo universitetssykehus og professor i neurologi ved Universitetet i Oslo.